Old Ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum, Rekken en Zwolle

In dit nummer o.a.

Familiewapen Van Eijbergen

Engels kind bij Hofman

De Tieden bunt better

Scheppels Mankzaod

Foto: monumentendag Piepermolen Rekken

Uitgave augustus - no. 56

Old Ni-js is het orgaan van de Historische Kring Eibergen.
Lidmaatschap/abonnement € 14,- per jaar bij automatische betaling.
Toeslag bij betaling via acceptgirokaart € 1,50.
Inwonende leden betalen € 2,-. per jaar, maar ontvangen hiervoor geen extra nummer van Old Ni-js.

Secretariaat Historische Kring Eibergen **www.historischekringeibergen.nl**	A. Dijkhuizen-Blankvoort Vogelenzangstraat 34 7151 VD Eibergen tel.: 0545-473393
Administratie **Aanmelding nieuwe leden**	J.W. Scholl Nijenkerckestraat 5 7482 ZX Haaksbergen tel. : 053-5721225
Bank	Rabo Eibergen Rek.nr. 31.64.48.095
Bezorging Old Ni-js	D. Somsen Mallumse Molenweg 23 7152 AT Eibergen tel.: 0545-472517

Bestuur Historische kring Eibergen

E.H. Wesselink, voorzitter	Hondevoort 22	7152 BA Eibergen
J. van Dijk-Sijbrandij, vice-voorzitter	Blomsgaarden 26	7151 AM Eibergen
A. Dijkhuizen-Blankvoort, secretaris	Vogelenzangstraat 34	7151 VD Eibergen
J.W.Scholl, penningmeester	Nijenkerckestraat 5	7482 ZX Haaksbergen
J. Baake, algemeen adjunct	Nieuwenhuizenstraat 5	7161 VB Neede
A. Busink-te Biesebeek, lid	Lariksweg 23	7151 XV Eibergen
G.B. Maarse, lid	Dorpsstraat 40	7156 LL Beltrum
D. Somsen, lid	Mallumse Molenweg 23	7152 AT Eibergen
A. van der Ziel, lid	Altena's Dijk 2	7274 GN Geesteren

Redactie Old Ni-js
E.H. Wesselink, J. Baake, J. van Dijk-Sijbrandij, A. Dijkhuizen-Blankvoort, A. van der Ziel

Geheel of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

ISSN 1381-2548

old ni-js

Kroniek van Eibergen, Beltrum, Rekken en Zwolle

19e jaargang no. 56 **augustus 2006**

Inhoud van dit nummer:

Bestuursmededelingen ..... blz. 2

Open monumentendag 2006 ..... blz. 4

Onder de Ginkgo Biloba
Paul Puntman ..... blz. 6

Het Wapen van de familie Van Eijbergen
E.H.Wesselink ..... blz. 7

Het Engelse kind bij Hofman
L.A. van Dijk ..... blz. 14

Ons Zoekplaatje ..... blz. 27

Oplossing Zoekplaatje Old Ni-js nr 55 W.Sluiterschool
Johan Baake ..... blz. 28

De Tieden bunt better
Bert van der Ziel ..... blz. 32

Scheppels Mankzaod
Hennie Wesselink ..... blz. 41

Financiën
J.W. Scholl ..... blz. 46

Bestuursmededelingen

Historische Kring 20 jaar

Dit jaar bestaat onze vereniging 20 jaar. Een leuke mijlpaal. Zeker voor mij als voorzitter en Johan Baake, die al die jaren in het bestuur zaten.
Het is een bijzonder leuke bijkomstigheid, dat op 6 juli dit jubileum gevierd kon worden met de uitgave van het lang verwachte boek over de cultuurhistorische beschrijving van het Eibergse landschap.
Omdat Eibergen inmiddels een deel is van de gemeente Berkelland kreeg het boek de titel "Land van Berkel en Slinge", sporen uit een rijk verleden.
Onze medewerking aan de totstandkoming van dit boek is gehonoreerd door het opnemen van ons logo en de tweede beloning was, dat onze voorzitter uit handen van wethouder Dennis Meijerink het eerste exemplaar van dit prachtige boek kreeg overhandigd. Een leuk gebaar bij ons twintigjarig bestaan.
Onze leden hebben dit boek inmiddels ontvangen met het verzoek € 10,- extra te betalen. Een pracht boek voor zo'n lage prijs. Dat is de winst als je lid bent van onze vereniging.
Misschien een reden om anderen snel lid te maken!

De samenstellers van het boek Land van Berkel en Slinge: ***Ton Esman****, coördinator gemeente Berkelland,* ***Jan Wabeke*** *van het Gelders Genootschap, die het onderzoek leidde en het rapport schreef en* ***Johan Baake*** *van de Historische Kring Eibergen, die voor de vele fraaie foto's zorgde.*

Excursie

Onze excursie op zaterdag 10 juni naar Eerbeek en Loenen verliep vlekkeloos. We hadden een volle bus, mooi weer en kregen interessante dingen te zien. Allereerst de Middelste Molen te Loenen aan het kanaal van Dieren naar Apeldoorn, een papiermolen, die als museum is ingericht. We kregen een heldere uiteenzetting waarom bij Eerbeek zoveel papiermolens ontstonden en kregen daarna in groepjes een rondleiding door de molen, die hoewel museum, nog in werking is. Er worden daar zeer diverse papiersoorten gemaakt, o.a. geschikt als tekenpapier voor aquarelleren.

Na de koffie bezochten we het kleine kasteel Ter Horst te Loenen, waar we een rondleiding kregen door de bewoonster die met haar man dit leuke kasteeltje weet te conserveren en te bewonen. Het is in trek als trouwlocatie. Net voor ons bezoek waren er twee trouwpartijen afgewikkeld, één in het huis zelf en één in een historisch bijgebouw.

We gingen meer dan voldaan huiswaarts en denken al weer aan volgend jaar.

Filmfestival

Het filmfestival op 5 november 2006, dat we in ons vorig Old Ni-js aankondigden, gaat niet door. We moeten helaas constateren, dat de commissie er tot nu toe niet in is geslaagd interessant filmmateriaal te vinden voor een nieuw festival. "De koek is op", is de teleurstellende conclusie.

Het blijkt ook, dat we teveel hooi op de vork nemen, als we in de zomer drie programma's moeten voorbereiden, een programma voor de monumentendag, (tegenwoordig in samenwerking met de overige dorpen van Berkelland) en in verband daarmee ook een Old Ni-js moeten uitgeven en een programma voor een filmfestival. We gaan op zoek naar een vervangend programma in het voorjaar.

Themanummer Bloemensymfonie

Er is inmiddels heel wat materiaal binnengekomen, maar het schiften en het maken van een goed historisch verhaal kost tijd en inspanning. We hopen, dat uitgave in 2007 lukt.

Open Monumentendag 2006 Eibergen

Thema: Feest in de Kerk 10 - 17 uur

We concentreren ons dit jaar op de eerste plaats op feestelijke activiteiten in de twee monumentale kerken in het dorp Eibergen, de Oude Mattheüs uit 1500 en de r.k. St. Mattheüs uit 1935. Beide kerken zijn op zaterdag 9 september open van 10 - 17 uur.

We zijn erin geslaagd musici en zanggroepen te arrangeren om op gezette tijden een inloopconcert te geven van maximaal een half uur. Het moet feestelijke muziek zijn, klassiek of modern.

Het programma ziet er als volgt uit:

Oude Mattheüs

10.30 uur en 11. 30 uur. Muziek op het kerkorgel, eventueel samen met fluit, piano of ander instrument o.l.v. organist Ad Krijger. O.a. een feestelijke inzet met muziek van Händel.
13.30 uur. Optreden van het koor "Animo" o.l.v. Annemarie Westhuis met pianobegeleidng van Henk Busink.
14.30 uur. Optreden zanggroep "Akkoord" uit Beltrum met hedendaagse muziek.
15.30 uur. Optreden "Makiko", het kinderkoor van de r.k. St. Mattheüsparochie.
16.30 uur Afsluitend organist Ad Krijger.

R.K. St. Mattheüs

11.30 uur. Optreden muziekgroep "Kumbayah".
13.30 uur. Orgelbespeling door organist Jan de Leeuw.
14.30 uur. Orgelbespeling door Ad Krijger.
15.30 uur. Optreden zanggroep "Akkoord" uit Beltrum.
16.30 uur. Afsluitend optreden van "Makiko".

Verdere openstellingen.
We gaan ervan uit, dat de Mallumse watermolen en de gerestaureerde Piepermolen die dag ook open zullen zijn.

Museum de Scheper

Ook Museum de Scheper doet mee aan het thema "Feest".
De expositie van doopjurken die in augustus te zien is in de Oude Mattheüs is ook op monumentendag te bewonderen. De fraaiste en meest kwetsbare doopjurken en een doopkussen zijn alleen te zien in Museum de Scheper. Daar worden licht, temperatuur en luchtvochtigheid zodanig gecontroleerd, dat de oude schatten zo min mogelijk te lijden hebben.

Op monumentendag, 9 september organiseert Museum de Scheper een feestje met "kraomschudden" in de museumboerderij "de Vuurrever".
Het museum is voor die gelegenheid gratis open van 10 tot 17 uur. www.descheper.8m.com

Namens de commissie, Jansje van Dijk, Dick Somsen, Hennie Wesselink

Onder de Ginkgo Biloba

Samenwerking Museum de Scheper en het Assink

Eibergen mag zich gelukkig prijzen. Op het Assink geeft Menno Ouderkerk les in kunst- en cultuurvakken. Hij heeft voor het eerste jaar een cultureel-erfgoed-dag georganiseerd als start voor zijn vak. Daar zijn eigenlijk alle vakken bij betrokken, maar geschiedenis, textiele werkvormen, tekenen, muziek, techniek en Nederlands zullen er het dichtst bij staan. Menno heeft allerlei werkgroepen geregeld en Museum de Scheper speelt daarin ook een rol. Een groep leerlingen krijgt foto's van vroeger voorgeschoteld en moet op dezelfde plek de nieuwe situatie fotograferen en daarbij uitleg geven. Bijv. "Wat is er met het spoor gebeurd?"
Een andere groep krijgt een inleiding over ouderwetse voedselbereiding in museumboerderij De Vuurrever en gaat daarna naar bakkerij Schreuder. Deze samenwerking wordt voortgezet en uitgebreid, zodat de VMBO-leerlingen meer gevoel krijgen voor ons cultureel erfgoed.

Doopfeest

De expositie met doopjurken zal in de Oude Mattheüs op monumentendag 9 september uitmonden in een feestelijke viering met het optreden van muziek-groepen.

Eibergse kunst in villa Smits

In het najaar wil Museum de Scheper typisch Eibergse kunstschatten exposeren. De vroegere gemeente Eibergen heeft jarenlang gerenommeerde kunstenaars de mogelijkheid gegeven Eibergse onderwerpen te behandelen in de vorm van zes kunstwerken. De één klom op de watertoren en beeldde alle windstreken uit, de ander kwam met een serie foto's. En steeds weer kwamen er prijzenswaardige producties uit voort. Van vier of vijf van deze kunstenaars zal Museum de Scheper de Eibergse serie exposeren.
In de benedenkamer van het voormalige gemeentehuis, die zolang geleend wordt, komt dan tijdelijk iets anders te hangen.

Ideeën

Er zijn nog volop ideeën voor komende exposities. Bijvoorbeeld het jubileum van muziekvereniging Euphonia is ter sprake gekomen en in 2008 komen de gefuseerde voetbalverenigingen aan de beurt.
Voor een expositie over "geloven in Eibergen" vorderen we ook en ook op het gebied van beeldende kunst hebben we allerlei ideeën.
Als u voor een idee warm loopt, schroom dan niet dat aan ons te melden, want daar kan de leukste samenwerking uit voortvloeien.

Paul Puntman, adviseur Museum de Scheper.

Het wapen van de familie Van Eijbergen

De raadselachtige drie T's

In het vorige nummer van Old Ni-js besprak ik de familie Van Eijbergen en maakte melding van haar familiewapen met o.a. de erop voorkomende drie T's, waarvan de betekenis mij onduidelijk was. Ik kreeg er een reactie op van een lezeres, die vermoedde, dat het drie kruisen konden zijn. Dat bleek niet zo'n slechte suggestie te zijn, zoals we zullen zien.

Navraag bij ing. F.W. de Cock Buning uit Voorburg, een nazaat van de familie Van Eijbergen, had meteen succes. Ik kreeg van hem gegevens over het wapen Van Eijbergen uit de beroemde collectie familiewapens van Muschart die zich in het Centraal Bureau voor Genealogie te Den Haag bevindt. Daarbij vond hij de aantekening, dat de T's drie St. Antoniuskrukken voorstellen. Zo worden die dus genoemd.

Muschart vermeldt vijf personen die het familiewapen Van Eibergen hebben gevoerd.

Hendrick van Eijbergen voerde op 3 november 1625 als richter van Borculo het wapen Van Eijbergen met een smalle dwarsbalk in plaats van de doorsnijdingslijn.

Een andere Hendrick van Eijbergen, die burgemeester van Groenlo was, zegelde op 12 oktober 1712 met de hierboven genoemde variant. De lakafdruk bevindt zich in het archief van het hof van Gelderland.

Ludolph van Eijbergen, richter van Steenderen voert op 18 mei 1728 het wapen zoals op ons ruitje.

Een lakafdruk uit 1755 op het testament van Gerrit van Eijbergen en zijn vrouw Aeltjen Geers vertoont het wapen Van Eijbergen zoals op ons ruitje, waarbij de twee ruiten vergezeld zijn van de letters G en E. Het testament bevindt zich in het rijksarchief Arnhem onder Borculose testamenten.

Een lakafdruk op het testament van Christina van Eijbergen dat zich in het Rijksarchief van Arnhem bevindt, toont het wapen ook zoals op het ruitje.

Bij dit wapen noteerde Muschart dat in de onderste helft drie St. Antoniuskrukken staan afgebeeld.

Volgens Frits de Cock Buning werden er ook andere variaties op het wapen gevoerd, zoals Rutger van Eijbergen, burgemeester van Groenlo en Ludolph van Eijbergen, richter van Steenderen, die de drie T's in het wapen hadden met als

helmteken een vlucht, waartussen de twee ruitvormige vierhoeken.
Tot zover de naspeuringen van de heer De Cock Buning.

Sint Antoniuskrukken
De naam Antoniuskruk is ontstaan, doordat het boveneinde van de staf, waarmee de heilige Antonius de Grote, meestal Antonius abt genoemd, wordt afgebeeld, geen "gewoon" kruis was, maar een Egyptisch kruis, dat een T-vorm had, zoals de kruk van een spade bijvoorbeeld of de handgreep van een wandelstok. Omdat men deze kruisvorm niet kende, ontstond de naam Antoniuskruk. Deze kruisvorm is heel goed te zien op de voet van de miskelk in de kerk van Ammeloe, die deze heilige Antonius als kerkpatroon heeft.
Het is verrassend te ontdekken, dat de als protestants bekend staande familie Van Eijbergen in haar wapen een zo duidelijk r.k. symbool had. Dit familiewapen stamt dus uit de voorreformatorische tijd. De lakafdrukken in de archieven zijn uit de 17e en 18e eeuw. Toen was de familie inmiddels protestant. Familiewapens veranderen niet bij overgang naar een andere vorm van godsdienst.

Heiligen als kerkpatroon
De verering van heiligen ontstond in de Middeleeuwen. Elke r.k. parochie kreeg door het Vaticaan een beschermheilige (kerkpatroon) toegewezen. Van elke heilige was volgens het Vaticaan bewezen, dat hij of zij een of meer wonderen had verricht. Van een kerkpatroon verwachtten de gelovigen een belangrijke middelaarsrol.

Tweemaal St. Antonius
Antonius van Padua (1195 - 1231) is van de twee misschien wel de bekendste. Hij is de kerkpatroon van de kerk te Oldenkotte.
Hij wordt altijd afgebeeld met het Christuskind op zijn arm, zoals te zien is in Zwilbroek en Oldenkotte.
Hij was een tijdgenoot van St. Franciscus van Assisi (1181 - 1226). Hij was een belangrijk kerkleraar en werd al een jaar na zijn dood heilig verklaard.
Omdat de kerk van Oldenkotte werd gesticht door de paters van het franciscaner klooster Bethlehem te Zwilbroek, lag het voor de hand, dat het kerkje van Oldenkotte deze Antonius van Padua, de tweede in rang in de orde der Franciscanen, als kerkpatroon kreeg toegewezen. Hij ligt in Padua begraven, vandaar de naam Antonius van Padua.

Bekend van deze St. Antonius is, dat je verloren voorwerpen terugvindt, als je hem aanroept:
"Sint Antonius, beste vrind, zorg, dat ik mijn sleutels vind".
En die vond men dan altijd.
Andere zegswijzen die bewijzen, welke rol St. Antonius bij de mensen speelde, zijn:

Ruitje met links familiewapen Düll en rechts met de 3 Antoniuskrukken van de familie Van Eijbergen.

Het herstelde ruitje met de namen van Andries Düll en Geesken van Eijbergen. Anno 1675. (Foto E.H.Wesselink)

Antonius van Padua
met Christuskind.
(Foto E.H.Wesselink)

"Als Sint Antoon de zon doet schijnen, ziet de boer zijn zorgen verdwijnen".
"Is Sint Antoon nat, dan drinkt de boer zich zat".
N.B. De naamdag van St. Antonius van Padua valt op 13 juni, dus in de hooitijd. Dan konden de boeren geen regen gebruiken.

Naar St. Antonius is ook de Teunisbloem genoemd. En deze naamgeving toont aan, hoe vertrouwd men met de namen van heiligen omging. Zo sprak men van Teunis, in het Achterhoeks Tönnes voor St. Antonius, St. Jan voor Johannes de Doper (24 juni) St. Jaopik voor Jacobus Major (25 juli) en Sinte Peter voor Petrus (22 februari).

St. Antonius de Grote, ook kluizenaar of abt genoemd
Belangrijk voor het familiewapen op ons kerkruitje is St. Antonius (abt), die veel eerder leefde dan de middeleeuwse Antonius van Padua.
Hij komt als kerkpatroon in de Achterhoek en in Westfalen vaker voor dan St. Antonius van Padua. Hendrik Odink kende verschillende namen, waarmee hij werd aangeduid: Ammelsen Tönnis, Wintertönnis of Miegetönnis. Anton Terhürne, bij ons bekend als de kiepenkeerl, noemt hem Pistönnes. Maar er is geen bijnaam Krukkentönnes bekend.

Deze Antonius wordt wel als de vader van het kloosterwezen beschouwd. Hij was een Egyptenaar en leefde van 251 - 356. Hij was van rijke ouders, maar gaf wat hij van hen erfde weg en ging als kluizenaar leven in de Libische woestijn. Daar streed hij volgens zijn levensbeschrijver Athanasius tegen demonen. Die legendarische strijd heeft eeuwenlang tot de verbeelding van de gelovigen gesproken. Op het beroemde altaarveelluik van Isenheim uit 1515 van de schilder Mathias Grünewald is één paneel gewijd aan de verzoeking van Antonius. Het is te zien in het museum Unterlinden te Colmar in de Elzas.
Als de jaartallen kloppen, dan is St. Antonius dus 105 jaar oud geworden, een haast ongelofelijke leeftijd voor een kluizenaar uit de oudheid. Maar hij leidde niet constant een kluizenaarsleven, wat blijkt uit zijn arbeid voor zieken en armen en dat hij een raadgever voor velen was.
Met zijn gebeente is wat afgesold. Toen de moslims Egypte veroverden, werd zijn stoffelijk overschot overgebracht naar Constantinopel (Istanboel) en vandaar in 1095 naar Frankrijk. Sindsdien werd zijn verering verbreid door de Antonieten, zoals de broederschap van zijn volgelingen wordt genoemd.

Antoniusvuur
Zijn afbeelding is in Ammeloe, Eibergen en Rekken te zien. Allereerst op een glas-in-loodvenster in de kerk van Ammeloe. Op de voet van de miskelk aldaar is een afbeelding gegraveerd, die duidelijk de "krukstaf" toont.
Aan die staf bungelde ook een belletje. Dat verwijst naar het feit, dat de monniken van zijn orde, Antonieten genoemd, veel aan ziekenverpleging in hospitalen deden en met dat belletje mensen waarschuwden voor besmetting, als ze van ziekenbezoek terugkwamen. Er heersten in de Middeleeuwen veel besmettelijke ziektes. De vroege verering van St. Antonius abt is waarschijnlijk ontstaan door zijn optreden tijdens de pestepidemie van 1349 die de bevolking van Europa decimeerde."Eìn behoder aller plaghe, der uns behüten und beschirmen soll an Leib und Gut ...vor der jämmerlichen Plage vor dem bösen Feuer" wordt van hem gezegd in een oorkonde van 1468 die in Ammeloe bewaard wordt (zie "Vreden/Ammeloe" blz. 29).
Op afbeeldingen van St. Antonius zijn dan ook vaak "vuurtongen" te zien. Ze symboliseren het Antoniusvuur, een soort gordelroos als gevolg van het giftige moederkoren, dat op rogge voorkwam en dat vuurrode uitslag veroorzaakte op de ledematen.

Het Antoniusvarken
De Antoniusbroeders waren van mening, dat zieken vleesrijk voedsel nodig hadden om te herstellen. Daarom hielden ze varkens. Vooral op de naamdag van St. Antonius (17 januari) slachtten de broeders varkens en deelden het vlees ervan uit aan armen en zieken. Ze werden er soms speciaal voor gemest. Als tegenprestatie mochten de varkens van de Antonieten vrij rondlopen om aan voedsel te komen. Dit verklaart, waarom deze St. Antonius altijd wordt afgebeeld met een varken aan zijn voeten en zo ontstond de naam Swienetönnis.
In Munsterland zijn liefst 52 afbeeldingen van Swienetönnis te bewonderen.

Sint Antonius de Grote met T-kruk, vuurtongen en varken
(foto St. Mattheus te Eibergen)

St. Antonius in Rekken

In de r.k. kerk van Rekken in het linker dwarsschip staat een beeld van St.Antonius.
Het is afkomstig uit Duitsland volgens Jan Aarnink en geschonken door pastoor Van der Kley (1968-1982) als een herinnering aan een Rekkens kapelletje uit circa 1400, dat toegewijd was aan deze St. Antonius. Toen in 1870 Rekken een zelfstandige parochie werd, had men gehoopt op St. Antonius als kerkpatroon, maar het Vaticaan besliste anders.

St. Antonius in Eibergen

In de r.k. St. Mattheuskerk van Eibergen bevindt zich een prachtig St. Antoniusbeeld, compleet met krukstaf, antoniusvuur en varken.
En ook in de Oude Mattheüs blijkt nu een herinnering aan St. Antonius abt aanwezig te zijn, zij het slechts symbolisch in de vorm van drie antoniuskrukken in het ruitje van 1675 in de consistoriekamer.
Vergelijkt men St. Antonius van Padua met St. Antonius abt, dan valt op, dat bij de eerstgenoemde het accent vooral valt op de Christusverering, terwijl bij St. Antonius abt veel meer de nadruk ligt op de diaconale activiteiten, hulp aan zieken en armen enz. Misschien verklaart deze menslievendheid de populariteit van St. Antonius abt. Hij was niet alleen patroonheilige van kerken, maar ook schutspatroon van slagers (uiteraard), wevers, varkens en huisdieren. En ook voorname families kozen hem als schutspatroon en brachten dat, zoals de familie Van Eijbergen, in hun familiewapen met Antoniuskrukken symbolisch tot uitdrukking.
En zo wordt meer dan 300 jaar later een kerkruitje een venstertje op de geschiedenis. De Oude Mattheüs is weer een verhaal rijker. Geschiedenis is nooit af.

Eibergen, mei 2006 E.H.Wesselink

P.S. Inmiddels zijn de kerkruitjes in de Oude Mattheüs hersteld en zodanig herplaatst, dat de twee ruitjes die betrekking hebben op de familie van Eijbergen onder elkaar staan.

Bronnen en literatuur, voor zover niet in de tekst vermeld:
Wilhelm Elling: "Vreden-Ammeloe, Dorf und Bauerschaft". Hoofdstuk Dorfkirche und Kapellengemeinde Ammeloe. Uitgever: Heimatverein Vreden im Selbstverlag, 1997.
J.H.J. Aarnink: Korte beschrijving van de r.k, kerk te Rekken. Eigen uitgave.
E.H.Wesselink, Old Ni-js nr 32 en 33, Kerken langs de grens, uitgave Historische Kring Eibergen 1998.
Met veel dank aan de heer F.W. de Cock Buning

Het Engelsch kind bij Hofman

In1789 brak de Franse Revolutie uit, die Europa op haar grondvesten zou doen schudden. Vier jaar later verklaarde Frankrijk de oorlog aan onze Republiek der Verenigde Nederlanden, maar aanvankelijk vormden de grote rivieren een te groot beletsel voor een verovering van ons land.
In 1794 echter was er geen houden meer aan en trok generaal Pichegru met zijn mannen ons land binnen. Ons Staatse leger, bijgestaan door 'de geallieerden' Engeland en Oostenrijk, trok zich steeds verder terug. Zodoende verschenen er geallieerde troepen in de Achterhoek. Eibergen kreeg te maken met Engelse en Hannoveraanse legereenheden, die trouwens ook in Engelse dienst waren.

Eibergen in de winter van 1794-95

Tot ongeveer de 18e eeuw hadden mensen op het platteland in tijden van oorlog erg te lijden van rondtrekkende soldaten. Dezen moesten vaak hun eigen kostje opscharrelen en dat kwam menigmaal neer op plundering en diefstal. Later kon men plundering en brandstichting afkopen door de brandschatting of 'contributies' te betalen. Geleidelijk gingen de machthebbers beseffen, dat er van een straatarm platteland weinig belastinggeld viel te innen en betaalde men voor voedsel, onderdak en verzorging van de soldaten en hun paarden. Zo was het ook in de oorlog van 1794-95 geregeld. Afgesproken was dat de Republiek zou betalen voor de verblijfskosten van de geallieerde troepen.
Voor zover anders vermeld, zijn de volgende gegevens hierover afkomstig uit het 'Burgerboek' van Eibergen.
Al op 20 augustus 1794 vond er bij Albert Mullerink, kastelein van De Kroon, een bespreking plaats tussen Hannoveraanse kwartiermeesters en de burgemeesters van de 'stadt Eijbergen'. Kwartiermeesters werden vooruitgestuurd om het kwartier, het verblijf van de troepen te organiseren. De Kroon was het belangrijkste logement in Eibergen en stond op het huidige Hendrik Odinkplein.
Na dit overleg werd er een magazijn voor de geallieerde troepen opgezet, waarvan Jan Mullerink de boekhouding deed. Het magazijn was bestemd voor de grote hoeveelheden voedsel en hooi, die werden gekocht van boeren en burgers binnen en buiten Eibergen.
Soms werd het aangekochte betaald uit een krijgskas, maar het kwam ook voor dat men ontvangstbewijzen kreeg en dan was het niet altijd makkelijk om die verzilverd te krijgen (mondelinge mededeling van Mark van Hattum, medewerker van het Legermuseum in Delft).
Toen Jan Mullerink in mei 1795 afrekende, bleek hij *f* 13.842, 2 stuiver te hebben uitgegeven. Aan inkomsten stond er een bedrag van *f* 14.599, 8 stuiver tegenover, zodat er *f* 757 en 6 stuiver aan positief saldo overbleef. Voor toen waren dit zeer grote bedragen. Vermoedelijk werd in het genoemde overleg met de burgemeesters een totaalbedrag afgesproken voor de te leveren kost en inwoning.

Erve Hofman,
Rekkense binnenweg.
(Foto Bert van der Ziel)

Van 25 tot 30 november 1794 verbleven er Engelse troepen in Eibergen en in de periode van 4 tot 12 december Engelsen en Hannoveranen. Een deel van de Engelse troepen was in de kerk gelegerd. Op 18 januari 1795 moesten er kaarsen in de kerk komen voor een Engels infanterieregiment, dat er de nacht doorbracht. "Verscheijdene burgers leverden hooij voor 80 paarden'. Op 29 januari hakten vreemde troepen twee iepen om op het kerkhof (bij de kerk). Niet zo vreemd als we bedenken, dat de kerk in die tijd onverwarmd was. W.G.A.J. Röring schreef in zijn Kerkelijk en wereldlijk Twente, dat de Engelsen in het dorp Denekamp de kerk als hospitaal inrichtten en de kerkbanken op het kerkhof verbrandden. Het kon dus nog erger.
In een aantekening lezen we, dat Hofman op 18 december *f* 32 ontving voor het leveren van 2000 lood hooi à 32 stuiver.
Ongetwijfeld ging het hier over Hendrik Scholten op Hofman.

Scholten op Hofman

Zoals veel mensen wel weten ligt de boerderij Hofman aan de Rekkensebinnenweg bij de afslag naar de Mallumse molen. De naam verwijst naar de hof te Mallum, die als curtis Mallande al voorkomt in de bekende oorkonde van 1188. Het erve Hofman is derhalve zeer oud. Nu woont er de familie Ten Dolle, maar ouderen spreken nog vaak van 'Kersjes', naar een vorige eigenaar.
In de tijd waarover wij nu schrijven was Hendrik Scholten pachter op Hofman. Toen de Franse troepen kwamen was hij degene, die de 'cotisatie' (vermoedelijk quotisatie, hoofdelijke omslag) van vijftig gulden inzamelde die de buurschap Mallum moest betalen. Hij was lid van de Municipaliteit van Eijbergen en bleef dit tot ten minste 1811, toen dit college Municipale Raad heette. Na de komst van de Fransen werd in 1795 onder het motto Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap de Bataafse Republiek uitgeroepen. De revolutionaire democratische idealen werden onder meer vorm gegeven door het instellen van een Municipaliteit, een soort gemeenteraad.

In 1807 besloot de kerkenraad om een vaste plaats in te ruimen voor twee 'buitenleden'. Binnenleden woonden in het dorp, buitenleden in de buurtschappen. J.W. Bruinink werd tot buitendiaken benoemd, maar hij bedankte voor de eer. Hetzelfde deed Gerrit ten Cate uit het kerkelijk onder Eibergen vallende Haarlo. Men kwam toen uit bij Hendrik Scholten op Hofman, die de benoeming wel aannam.
We mogen hieruit waarschijnlijk afleiden, dat Scholten een vooraanstaand man was in Mallum.

Mallem
Ook in Mallem werd het laatste kwartaal van 1794 en het begin van 1795 gekenmerkt door veel onrust als gevolg van de in kwartier liggende en doortrekkende troepen. Veel boeren moesten met hun paard als vrachtrijder optreden voor de Engelse troepen. Ook Hendrik Scholten ging er met paard er wagen op uit en bracht daarvoor vier gulden en tien stuivers in rekening.
In zijn artikel 'Een oude ticheloven en zijn bewoners' verhaalt Hendrik Odink, hoe op 'Ticheloven' ongeveer een kilometer verder aan de Rekkensebinnenweg, Engels-Hannoveraanse troepen waren ingekwartierd. In die tijd trokken er met de troepen ook vrouwen mee, al of niet wettig samenlevend met soldaten. Een van deze soldatenvrouwen beviel net als de tichelvrouwe van een kind. De twee vrouwen raakten erg 'kunnig' met elkaar en toen de soldaten plotseling moesten opbreken voor de oprukkende Fransen was het moeilijk om van elkaar afscheid te nemen. De soldatenvrouw liet uit dankbaarheid een koperen kandelaar achter, die nog altijd door de nazaten wordt bewaard (schreef Odink in 1950).

Boerderij Ticheloven van fam. Markerink, Rekkensebinnenweg. (Foto Bert van der Ziel)

Het 'Engelsch kind'

Hendrik Scholten op Hofman (30) trouwde op 22 maart 1789 met de drie jaar jongere Hendrica Coordes uit Rekken. Hun eerste kind Jan werd op 29 december 1789 geboren, dus zo ongeveer van de beddenplank. De naar Hendriks vader genoemde Egberdina zag op 21 september 1791 het levenslicht 'op de hof te Mallum'. Op 23 januari 1794 kregen zij een zusje, dat Harmina werd genoemd. Het volgende document heb ik overgenomen uit het archief van het Vredegeregt canton Eibergen (RAG 0232-1542).

Heden den vierden December des jaars Achttien honderd en zestien compareerde voor ons Derk Jan van Eps Reerink Vrederegter van het Kanton Eijbergen, Kwartier Zutphen, Provintie Gelderland, geadsisteerd door Derk Willem Smits, onzen griffier, ter plaatse onzer gewoone audientie binnen Eijbergen, Jenneken Nijhuis zonder beroep, wonende in deze gemeente, te kennen gevende, dat zij voornemens is een huwelijk aan te gaan, daartoe nodig had een bewijs van haar geboorte en onbekendheid en afwezendheid haarer ouders.

Zich daartoe in de onmogelijkheid bevindende, aangezien zij door dezelve verlaten was in haare jeugdige jaren en dienhalven toevlught (?) te nemen tot een acte van bekendheid in diergelijke gevallen door de wet gepermitteerd en heeft alhier geteekend. (handtekening van Jenneken Nijhuijs).

Voorts compareerde Hendrik Scholten op Hofman, Manes Haarkamp, landbouwers beide wonende in deze gemeente en Kanton, Toone Ruiters, landbouwer, Jan Willem Ruiters, bakker, Samuël Blankvoort, kuiper, Jan Willem Teger, zonder beroep en Derk Smits, landbouwer, allen wonende binnen Eijbergen.

Dewelke eenparig verklaarden, dat Jenneken Nijhuis op de zevenden januari des jaars zeventien honderd vijf en negentig, des voor de middags tussen elf en twaalf uuren door H. Scholten op Hofman is gevonden in desselfs schuer 't Nieuwe Huis genaamd onder een in haverstroo verborgen. Dat deeze schuer dezen morgen was verlaten door eenige Engelsche Troupes, welken aldaar den nacht hadden door gebragt. En waarschijnlijk het kind hadden achtergelaten. Dat het als toen omstreeks vier jaaren oud moest geweest zijn en reeds eenige Engelsche woorden had kunnen uitspreken, terwijl zij eenige dagen daarna op het eerste gesigt der Fransche troupes had uitgeroepen: Dem reis Cameolen. Dat op de aan haar gedane vragen wie haar moeder was, zij ten antwoord gegeven had: in de water, maar door hen verondersteld was, dat haare ouders in de slag voor Nijmegen waaren verongelukt. Terwijl zij op successivelijk aan haar gedane vragen meestijds Jes had geantwoord. Waarom en om reden, dat zij in het zoogenaamde Nijhuis gevonden was de naam hadden gegeven van Jenneken Nijhuis.

Dat men van deezen vondeling wel dadelijk aangifte aan het plaatsbestuur en kerkeraad gedaan hadde, doch daarvan door denzelven geene anteekening gemaakt was'.

Vanwege haar 'behoeftige toestand' hoefde Jenneken deze acte van bekendheid niet te betalen.
Het meeste van wat in de akte staat zal de lezer wel duidelijk zijn. Jenneken werd achtergelaten door Engelse soldaten, vermoedelijk omdat haar moeder overleden was. Mogelijk is zij verdronken al of niet tijdens oorlogshandelingen. Dat dit plaatsvond tijdens de gevechten bij Nijmegen is een veronderstelling. Er is bij Nijmegen inderdaad gevochten en op 7 november werd de stad ingenomen, maar uiteraard zijn er ook elders mensen omgekomen.
Men ging ervanuit, dat ook haar vader niet meer leefde. Het is echter voorstelbaar, dat deze met het moederloze meisje zat opgescheept. Wat moet zo'n kleutertje in een koude winter bij een zich terugtrekkend leger? Hofman had twee meisjes van haar leeftijd en was bepaald niet arm, dus was het niet onbegrijpelijk het kind, warm onder het stroo, achter te laten. De zin 'onder een in haverstroo verborgen' loopt niet. Ik denk dat er een woord is vergeten en dat er gestaan moest hebben 'onder een in haverstroo verborgen deken', of iets in die trant.
Men schatte de leeftijd van het meisje op vier jaar en er werd opgemerkt, dat zij al een beetje Engels sprak. Daarmee was zij vermoedelijk de enige in Eibergen, want we lezen niets van iemand, die met haar sprak in haar moedertaal.
Dat het om een onalledaagse gebeurtenis ging blijkt wel uit het feit, dat ten minste één van de comparanten zich het zinnetje herinnerde, dat Jenneke sprak toen ze voor het eerst Franse soldaten zag 'Dem reis Cameolen'.
Het is dusdanig goed fonetisch weergegeven, dat er iets van te maken valt. Dem zal 'Damn' betekenen. Reis is moeilijker, maar ik houd het op 'there's' en 'Cameolen' moet als 'Carmagnoles' worden geschreven. De carmagnole was in de tijd van de Franse Revolutie een zeer populaire zang en dans, maar eveneens een wambuis met opstaande kraag. Ook in Haaksbergen was men in die tijd niet goed op de hoogte van de juiste schrijfwijze. Tijdens relletjes met Franse soldaten in 1796 werd er geroepen: 'wij willen alle Carniolen kapot maken' (Historie van Haaksbergen deel 1 pag. 151). Carmagnole, hoe ook geschreven, was een scheldnaam voor de Franse troepen, wellicht vergelijkbaar met ons woord 'moffen' voor Duitse soldaten.
Als mijn reconstructie klopt, zou Jenneken hebben uitgeroepen: 'Daar zijn die vervloekte Fransen'. Voor wie dit voor een meisje van vier jaar wat al te grof gezegd vindt, dient te bedenken, dat zij waarschijnlijk vooral de ruwe soldatentaal om zich heen heeft gehoord.
Op alle andere vragen antwoordde ze met 'jes'. Er valt ook niet veel anders te verwachten van een klein meisje, dat haar moeder verliest en vervolgens verlaten wordt door degene(n) bij wie zij zich veilig voelde.

Het nieuwe huis

Toen ik voor het eerst las waar Jenneken was gevonden, dacht ik meteen aan de mogelijkheid, dat dit de imposante oude schuur zou kunnen zijn bij Hofman op het erf aan de kant van de Mallumse Molenweg, tegenover de gracht die ooit om Huize Mallum liep (en waar nu het historisch volkomen misplaatste labyrint staat te kniezen).

Oude schuur bij erve Hofman. (Foto E.H.Wesselink)

Oud gebintwerk in schuur bij Hofman. (Foto L.A. van Dijk)

Onlangs trof ik in museum De Scheper in een vitrine een kopie aan van een deel van de fraaie Westenbergkaart van de Berkel, die waarschijnlijk rond 1815 is getekend. Hierop staat ook het erve Hofman afgebeeld met schuur. Is dit evenwel het nieuwe huis? In een gebintstijl van deze schuur staat gekerfd 1801 HS, ongetwijfeld initialen van Hendrik Scholten. Dit is echter geen afdoend bewijs voor het bouwjaar 1801. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hij in dat jaar de schuur met bijvoorbeeld een gebint uitbreidde.
Hendrik Odink schreef in een aantekening over dit gebouw: 'Naar de gaten die in deze stijlen zitten en ook in de balken, dan zijn deze al eerder gebruikt, waarschijnlijk de oude gebinten van 't huis Mallum. Naar de gaten te oordelen moet dit huis drie verdiepingen hoog geweest zijn. Waar nu het carbeel, stekband zit, zat vroeger een balk, want 't gat gaat dwars door de stijlen, bij oorspronkelijk werk halverwege. Ook de balken zijn ingekort'.
Odink, een timmerman met veel interesse in het oude gebintwerk, maakte een schetsje en gaf aan, dat de stijlen 25 à 30 cm dik zijn en de balken 30 à 50 cm.
De huidige eigenaar G.H. ten Dolle was zo goed mij de schuur te laten zien en zelfs een volslagen leek kan zien, dat de balken onnodig zwaar zijn voor het bouwwerk waarvan ze nu het geraamte vormen.
Hendrik Odink ging er in het artikel De molen en de hof te Mallum, van uit, dat het huis Mallum tussen 1750 en 1800 moet zijn afgebroken. Recent kwam Bennie te Vaarwerk in zijn hoofdstuk Huize De Kamp als Borculose havezate (in Huize De Kamp, nader beschouwd, Historische Kring Neede 2006) tot de conclusie, dat de hof te Mallem in 1750 al zo vervallen moet zijn geweest, dat het niet meer bewoond kon worden. Omstreeks die tijd zou het zijn afgebroken.
De gebinten kunnen een tijdlang opgeslagen zijn geweest voor ze werden gebruikt voor het nieuwe huis. Zelfs als het nieuwe huis wel kort na 1750 werd gebouwd, zou het in 1795 nog wel zo geheten kunnen hebben. Een naam slijt niet snel. Per slot van rekening kennen we in Twente namen als Oude Nijhuis en Oude Nijeweme.
Als conclusie kunnen we zeggen, dat de oude schuur bij Hofman wellicht het nieuwe huis van destijds is waar Jenneken werd gevonden, maar zeker weten we het niet.

Hendrik Odink heeft in zijn verhaal Ne Kasgave in de bundel Middewinteraovend over het Engels kind geschreven. De boerin op Hofman heeft na het overlijden van hun driejarig zoontje geen kinderen meer kunnen krijgen. Haar man en zij zijn daar erg verdrietig over. Op eerste kerstdag 1794 vindt de boer een baby in de hooiberg, kennelijk achtergelaten door een soldatenvrouw. Het echtpaar is nu weer gelukkig en beschouwt het meisje als hun kind, dat dan ook onder de naam Jenneken Hofman wordt gedoopt.
Odink heeft slechts een romantisch verhaal willen vertellen. Het gevonden kind is historisch, maar de rest is ontsproten aan zijn fantasie.

Hoe het verder ging met Jenneken Nijhuis

We hadden graag gezien, dat het was gegaan zoals Odink het bedacht, dat het meisje hartelijk welkom was geweest in het gezin en de naam Jenneken Hofman had gekregen. Vroeger, maar ook nu nog kregen vondelingen vaak een fantasienaam. Een van de voorouders van de in 1979 overleden PvdA-politicus Anne Vondeling, was te vondeling gelegd en kreeg die naam letterlijk toegewezen. In 1830 werd in Haarlem een vondeling aangetroffen bij de Korte Dijk en Papentorenvest, die bij de burgerlijke stand de naam Simon Vestdijk kreeg, een samentrekking van de namen van de straten, op de kruising waarvan hij gevonden werd. Hij werd de grootvader van de gelijknamige schrijver.

Iets dergelijks gebeurde met onze Jenneken, die genoemd werd naar de plek waar zij werd gevonden.

Het ligt voor de hand, dat zij opgroeide in het gezin van Hendrik en Hendrica, dat in 1796, 1798 en 1802 werd uitgebreid met respectievelijk Alberdina, Hendricus en Anna.

De enige bron in Eibergen van verdere gegevens over Jenneken zijn de diaconierekeningen.

Armlastigen, die niet bij familie konden wonen werden door de diaconie 'in de kost besteed'. Ze kwamen bij mensen in de kost, waarvoor de diaconie betaalde. Soms werd er zelfs een bestedeling aanbesteed, dan kon men inschrijven door op te geven voor welke prijs men de persoon in kwestie een jaar lang in de kost wilde hebben.

We lezen: 'Gevonden kind aan of in Hofmans Nieuwen Huis bij Hendrik Scholten op Hofman in de kost besteed voor 2 stuiver daags'. En: '1795 den 17 Januarij gevonden engels kind door den gezamenlijke armenstaat besteed bij H. Scholten op Hofman voor de somma van 36-10 (36 guldens en 10 stuivers). Voor de provisorie 2/3= 24-6'.

'De gezamenlijke armenstaat' heeft betrekking op de diaconie en de provisorie, die zich beide met de zorg voor de armen bezig hielden.

Het genoemde bedrag was bestemd voor kost en inwoning. Andere uitgaven werden door de diaconie betaald.

Toen Jenneken gevonden werd moest ze natuurlijk kleren hebben: 'An den vondelink die bij Hofman is, gedaan uijt order der burgemeesteren 3 elle wit smaldoek, 12 stuiver de elle'. De burgemeesters konden opdrachten geven aan de diaconie, kennelijk bestonden er daarover afspraken tussen de burgerlijke overheid en het kerkbestuur. Smaldoek is smal linnen. De zegswijze 'dat is geen smaldoek', wil zeggen 'dat is niet gering'. We mogen hieruit afleiden, dat de kleertjes van Jenneken niet uit het beste van het beste werden gemaakt. Ook toen moest de diaconie op de kleintjes letten. Voor het maken van een rokjen werden drie stuivers in rekening gebracht, voor twee hemden zes stuivers en voor een paar klompjes vijf stuivers. Ook vijf stuivers werden in augustus 1795 uitgegeven aan een neusdoek. Een maand later werd er weer een neusdoek voor haar gekocht en ook een bonnètje van zes stuivers, dat is een muts of kap van zachte stof. Voor het maken van een rokjen en een schorteldoek werden zes stuivers betaald en voor een paar klompen twee stuivers.

Jenneken ging ook naar school. In april 1796 werd 'aan de matres Meggelt Bouwmeester betaalt 13 weken schoolgelt voor dien vondelink die bij Hofman is 13 stuiver'. Het woord matres komt van maitresse, schoolmeesteresse, een vrouw die een bewaar- of kleuterschool hield. In juli 1797 was er een declaratie van drie stuivers voor een schoolboek en mogen we er van uitgaan, dat zij de 'grote school' bij meester G.J. Cobus bezocht.
Herhaaldelijk kwamen we nog uitgaven tegen die voor haar werden gedaan, bijvoorbeeld voor een paar kousen of een geverfde schorteldoek.
In 1804 verlaagde men het kostgeld voor het Engels kind tot 24 gulden. Zij was toen ongeveer veertien jaar en kon al een deel van de kost verdienen door mee te helpen. Een jaar later bedroeg het nog maar 15 gulden. In 1806 was het een gulden hoger. Dit was ook het laatste wat we over haar lazen in de diaconierekeningen. Jenneken werd nu geacht zelf haar leven te kunnen leiden.Of zij op Hofman bleef, dan wel ergens ging als meid ging werken, weten we niet.
We zagen al, dat Jenneken in 1816 niet hoefde te betalen voor de acte van bekendheid. Zij was en bleef armlastig en werd kennelijk door de familie Scholten niet beschouwd als een aangenomen kind, anders zou deze de kosten wel hebben betaald, zo vermoed ik.

Haar verdere leven

Hendrik Odink schreef in een notitieboekje: 't Engels kind bij Hofman zou getrouwd zijn onder Diepenheim volgens oom Gerrit Jan'. Het betreft hier de destijds beroemde spölleman op bruiloften en partijen Gerrit Jan Odink, in de wandeling Gaitjan van Eibarge genoemd.
Dit spoor volgend zocht ik contact met de historische vereniging in Diepenheim. Deze beheert een uitgebreid archief, waarin grote delen van het gemeentearchief in kopie aanwezig zijn. Op woensdagavonden stelt zij een ruimte open voor bezoekers, dus ik er heen. Daar trof ik een gezellig boel aan. Bestuursleden en vrijwilligers waren er druk in de weer, maar vonden voldoende tijd mij wegwijs te maken.
Uit de eerder geciteerde akte wist ik, dat Jenneken eind december 1816 of begin 1817 in het huwelijksbootje zou stappen. Die huwelijksakte was gauw gevonden en ik was Hendrik Odink dankbaar, dat hij soms noteerde wat hij hoorde en oom Gerrit Jan voor zijn goed geheugen. In een akte van 28 januari 1817 staat, dat Gerrit Jan Nijenhuis oud zeven en veertig jaren van beroep bouwman, zoon van Engbert Nijenhuis en Gerhardina Beumers en Jenneken Nijhuis oud vijf en twintig jaren zonder beroep, vondeling, door het huwelijk zijn verenigd. De handtekening van de bruidegom ontbreekt, want hij kan niet schrijven. De bruid wel, die tekende met Jenneken Nijhuijs, zoals ze het van meester Cobus had geleerd.

Twee jaar eerder in 1814 trouwde haar 'stiefzusje' Egberdina Scholten met Jan Hendrik Abbing.
Bij de Vrederegter werd de volgende akte getekend:

Op heden den achtenzestigsten der maand Januarij
des jaars achttien honderd en zeventien, comparceerden voor mij Engbert
Stolte, Bernardus ten Raay en Dirk Bergsma
der Gemeente van Diepenheim Provincie Overijssel,
waarnemende de functien van Officier van den Civielen Staat,
Gerrit van Heyenhuis oud zeven en veertig jaren van beroep, Boerenknecht
wonende van Engbert Heyenhuis en Berkending Geborene Overleden
Kinderen acht van Hetrietje Nijenhuis den twaalden November achtien
honderd en zestien, dochter van Jan Hendrik Abbing van het Canton
Goor opgemaakt en Jannekien Nijhuis oud twintig
jaren, Zonder beroep, Zondeling Kinderen acht van Hetrietje
van den vierden December achttien honderd en zestien dan
van Jan Hendrik Abbing van het Canton Enschede Kantons
Zuidhoek Provincie Gelderland opgemaakt.

dewelke ons verzochten, om tot het bevestigen van hun voorgenomen Huwelijk overtegaan, waarvan de openbare afkondigingen zijn gedaan voor de hoofddeur van het Gemeente-Huis alhier, op zondag den tweeden Dag
Maand Januarij en zondag den negenden
Dag maand Januarij achtien honderd en zeventien

Geen hinder of opspraak tegen voorschreven Huwelijk geschied zijnde, zoo is het dat wij regt doende aan hun verzoek, na dezelve alle voorschreven stukken, mitsgaders het zesde Hoofddeel van het Wetboek over de Huwelijken, te hebben voorgelezen, dezelve hebben gevraagd, of zij malkander alzoo voor Man en Vrouw aannamen; ieder afzonderlijk hier toe zijne toestemming hebbende gegeven, verklaren wij, uit naam der Wet, dat
Gerrit van Heyenhuis en Jannekien Nijhuis
door het Huwelijk zijn vereenigd;

Waarvan wij deze Akte hebben geformeerd in tegenwoordigheid van
Arend Wolfsinge Boer, Hendrik Stam Schoenmaker
Beide van Diepenheim, Berend Arenhuis Boer
alle Woonachtig in den Gemeente van Diepenheim Welke
de akte nebens ons na dezelve Waar Voorgelezen hebben
beteekend als hebbende en der Contractanten verklaard niet
te kunnen schrijven
Jannekien Nijhuis
Berend Ten Raay
E. B. Ten Raay
H. Stam
A. Wolfsinge
A. Arenhuis

'Hendrik Scholten op Hofman en Hendrica Koordes willen aan de aanstaande bruid een nieuw bewijs van hunne toegenegenheid geven, door een gift van 200 gulden. Voorts doen ze haar een goede uytreidinge bestaande in een koe, een kast, een pak klederen, een bed, zes stoelen, te zamen geacht waard te zijn 130 gulden'.

We vrezen, dat zo'n gift en 'goede uytreidinge' er voor Jenneken niet heeft ingezeten. Weliswaar leende Scholten in maart 1816 *f* 550 van de weduwe Engele Geesink-Kuipers in de Holterhoek, maar er zijn geen aanwijzingen, dat dit te maken had met een bruidsschat voor Jenneken.
Hopelijk was de veel oudere vrijgezel Gerrit Jan ook zonder bruidsschat blij met zijn jonge bruid.

Jenneken trok in bij haar man op de boerderij Ensink in Markvelde onder Diepenheim.
Hun eerste baby liet vrij lang op zich wachten, want pas op 8 maart 1823 werd Egberdina geboren. Hun tweede en laatste kind Johanna kwam elf jaar later in 1834 ter wereld.

Gait Jan van Eibarge, derde van links, met speellieden. Deze Gait Jan was de overgrootvader van ons vroegere bestuurslid G.J.J. te Nijenhuis uit Rekken.
(Foto G.J.J. te Nijenhuis)

Wat ook de reden mag zijn; Jenneken lijkt niet iemand geweest te zijn, die bij wijze van spreken al in verwachting raakte als de wind opstak.

Op 6 oktober 1847 overleed Gerrit Jan Nijenhuis op de leeftijd van 78 jaar, weduwnaar van Jenneken Nijhuis. Het vreemde is, dat ik haar akte van overlijden ergens tussen 1834 en 1847 in Diepenheim niet heb kunnen vinden. Ook van haar twee dochters vond ik geen spoor.
Wat is er gebeurd? Tegenwoordig weten we, dat een veilige hechting in de eerste jaren van een kind van groot belang is voor een gezonde psychische ontwikkeling. Als dit, zoals mogelijk bij Jenneken, onvoldoende heeft plaatsgehad wordt de kans op ernstige psychische problemen later in het leven niet denkbeeldig. In dat geval zou zij naar een gasthuis elders kunnen zijn overgebracht en in een andere plaats dan Diepenheim zijn overleden. Dit zou dan een verklaring kunnen zijn voor het ontbreken van een overlijdensakte in die plaats. Meer dan een speculatie is dit natuurlijk niet. Ook dan blijft de vraag waar hun kinderen zijn gebleven, hun jongste dochter was pas dertien toen haar vader stierf en dus nog jonger toen hun moeder overleed. Heeft hun oude vader niet voor hen kunnen zorgen en zijn zij elders buiten de gemeente Diepenheim ondergebracht? Een kleutertje van onbekende afkomst werd gevonden, liggende in het stro van een stal. Zij is als het ware zo maar onze geschiedenis binnen komen lopen. Op een soortgelijke manier, omgeven door raadsels is zij dit verhaal ook weer uitgelopen, met onbekende bestemming.
Mocht er iemand zijn, die mij meer kan vertellen over haar lot of dat van haar kinderen, dan zou mij dat erg welkom zijn.

Eibergen, juni 2006 L.A. van Dijk

Ons Zoekplaatje

Ditmaal hebben we voor Ons Zoekplaatje een groepsfoto uit de jaren vijftig. De foto kreeg ik van Frida Rhebergen-van Middelkoop die mij schreef, dat deze foto gemaakt was door haar vader, maar wanneer wist zij niet. Ze herkent Dinie Himmelberg die links op de foto staat en die nu in Doetinchem woont. Verder ken ik niemand, al komen sommige gezichten mij wel bekend voor. Succes ermee. Samen met haar zijn we benieuwd of er lezers onder ons zijn, die ons aan de namen van de op de foto staande personen kunnen helpen en misschien iets meer weten over het hoe en waarom.

Wij vragen dan ook weer:
- Wie kent er één of meerdere personen?
- Waar en wanneer is deze foto gemaakt?
- Kan iemand iets meer over deze foto vertellen?

Reacties, graag schriftelijk, zijn welkom bij:
J. Baake
Nieuwenhuizenstraat 5
7161VB Neede
Email: fambaake@hetnet.nl

In nummer 55 van Old Ni-js plaatsten we een grote schoolfoto uit ca.1937 van de Willem Sluiterschool, die destijds stond aan de Grotestraat, ter hoogte van de Stationsstraat. Wij hadden gedacht, dat we overladen zouden worden door mensen die ons de namen zouden geven. Helaas bleef het bij een enkele reactie van o.a. Willem Kluivers, die zijn moeder herkende, Reind Heinen, Jan Berenschot en mevrouw Ten Barge-Grijsen. Ook stuurde mij iemand een kopie van de foto met enkele namen. De meeste namen kregen wij van Marietje Smeijer, die zelf ook op de foto staat. Alle inzenders bedankt en we hopen dat de nog ontbrekende namen van kinderen ons aangereikt worden. Het leek ons ditmaal zinvol om alle personen een nummer te geven, zodat iedereen duidelijk kan zien om wie het gaat.

1. . . . . ., 2. Wim Nieuwenhuis, 3. Willem Maatman, 4. . . . . ., 5. Gerard Luimers,
6. Klein Willink, 7. Dinie Roerdink, 8. Reintje Olthof, 9. Siena Bömer, 10. Toos Iliohan,
11. Wassink, 12. Naatje te Giffel, 13. . . Dieperink, 14. . . Klein Willink
15. Arend Jan te Raa, 16. Ap Saaltink, 17. Henk Grooters, 18. Henk Postma,
19. Gerrit Wansink, 20. Frans Harwich, 21. . . Langelaar, 22. . . . . ., 23. Jan Grijzen,
24. Jan te Nijenhuis, 25. . . . . ., 26. meester B. de Boer, 27. Anna te Hennepe,
28. Jo Smalen, 29. Jo Bömer, 30. Eppie van Dijk, 31. Rikie van Coeverden,
32. Grada Beunk, 33. Minie Smalen, 34. Dineke Saaltink, 35. meester C. ten Cate,
36. Hanna Voortman, 37. Mina Klein Willink, 38. Gerritje Bouwmeester,
39. Jo Hamersteen, 40. Dicky Smeenk, 41. Leida te Loo, 42. Arend Jan Grijzen,
43. Frits Saaltink, 44. Joop Smit, 45. Jan Hasselo, 46. . . . . ., 47. Jan Bats,
48. Liesje Kuiling, 49. meester Klaas Rosier, 50. . . Langelaar, 51. Appie Wolfs,
52. Lulof Timmermans, 53. meester H. Wisselink, 54. Jan Smalen, 55. Henk Hofs,
56. Jan Wonnink, 57. juffr. Roosenboom, 58. Hanna ten Harkel, 59. Dina Hamersteeen,
60. Dina Reimelink, 61. Grada Somsen, 62. Leida te Grotenhuis, 63. Hanna Klumper,
64. Dina ten Hagen, 65. Lientje ten Damme, 66. Jo Roerdink, 67. Johanna Vriezen,
68. . . Wassink, 69. onderwijzer L.Huigen, 70. Riek Bent, 71. Tilly Trelker,
72. Etty Timmermans, 73. Lies Pieters, 74. Aafje Smeenk, 75. Dina Leonhard,
76. Dien ter Horst, 77. Gerda Mol, 78. Gerritje ter Maat, 79. Corry Abbink,
80. Netta Bömer, 81. Riekie Ollthof, 82. Annie te Nijenhuis, 83. Dina Boomkamp,
84. Riekie Rothman, 85. Stien te Hennepe, 86. Gerda Groot Wassink,
87. Marietje ten Elshof, 88. Bertha Maatman, 89. Bertha Horstman, 90. Hermien Bömer,
91. Gerritje Weenink, 92. Willemien Mol, 93. Jo Bulsink, 94. . . . . .,

95. juffr. Lekkerkerker, 96. . . . . ., 97. Appie van Galen, 98. . . . . .,
99. Bertus Maatman, 100. juffr. Smit, 101. . . Bergsma?, 102. Willemien Roerdink,
103. Gerritje Nieuwenhuis, 104. . . Giesbers?, 105. Marietje Smeijer,
106. . . te Hennepe? 107. Hinke de Boer, 108. Anneke te Nijenhuis,
109. Mineke Saaltink, 110. Gerda Temmink, 111. Rika Wonnink, 112. Stien Vos,
113. Dineke Weenink, 114. Loes Gijsbers, 115. Aaltje ter Maat, 116. Jopie Gijsbers,
117. Ada Busink, 118. Sinie Snippe, 119. Hanna ten Harkel, 120. Henk Roerdink,
121. Mina Wassink, 122. . . ter Mors?, 123. Zusje Wassink, 124. Ernst v/d Berg,
125. . . Groot Wassink, 126. Tootje Hofs, 127. Mineke Rothman, 128. . . van Wijk,
129. Hanna Nieuwenhuis, 130. Willemien Heuvelsland, 131. Annie Smit,
132. Sinas Duenk, 133. . . . . ., 134. Annie te Loo, 135. . . . . ., 136. Janny Gijsbers,
137. . . . . ., 138. Bettie Wolfs, 139. Henk Smeenk, 140. Ben Somsen, 141. . . . . .,
142. Mientje te Giffel, 143. . . . . ., 144. . . . . ., 145. . . . . ., 146. . . . . ., 147. . . . . .,
148. . . . . ., 149. Netta Schimmel, 150. Lenie Dolstra, 151. Margje Snippe,
152. . . . . ., 153. Dinie Smalen, 154. Herman Abbink, 155. Jo Mengerink,
156. Johan Wonnink, 157. . . Hamersteen, 158. . . Bent, 159. . . ter Maat, 160. . . . . .,
161. Riek Abbink, 162. . . . . ., 163. Epie Vos, 164. Jo Grijsen, 165. Riekie te Nijenhuis,
166. . . . . ., 167. . . Ezerman, 168. Janny Hofs, 169. Wim Hofs, 170. Henk Hofs,
171. Jan Dieperink, 172. . . . . .., 173. . . Maarschalkerweerd, 174. . . . . .,
175. Albert Abbink, 176. Gerrit Schimmel, 177. Rudolf ter Horst, 178. Gerrit Giesbers,
179. Evert Hungerink, 180. Sip de Boer, 181. Thijs de Boer, 182. . . Smalen,
183. Wim ter Beek, 184. . . . . ., 185. Henk Hamersteen, 186. . . . . .,
187. Albert Meutstege, 188. Frits Floors, 189. Jan Smalen, 190. Henk Abbink,
191. Reind Heinen, 192. Jan Mulder, 193. Anton Heurneman, 194. . . . . .,
195. Arie Vrieze, 196. Gerrit ten Damme, 197. Dirk Beunk, 198. Gerrit Langelaar,
199. Johan Deurnink, 200. Herman Bent, 201. Henk Roerdink, 202. Wim ten Harkel,
203. Gerrit Wassink, 204. Karel Adolfsen, 205. Henk Wagenvoort?, 206. . . . . .,
207. Gerrit Vrieze, 208. Gerrit ter Maat, 209. Gerrit Lammers, 210. Chris Kruidenier,
211. Willy v/d Berg, 212. Jan Bergsma, 213. . . . . .

J. Baake

De Tieden bunt better

Het beste adres voor kruideniers- en grutterswaren, B.C. Odink.
Kent u ze nog, de city winkeliers van weleer? Gankema van de manufacturen winkel, eerder ' Lapp'n Ribbels', loodgieter Lammers, kruidenier Antink, die ooit de oude synagoge als magazijn gebruikte, schilder Abbink, kapper Olthof, nu kringloopwinkel, Koeslag de groenteboer met de gemotoriseerde hondekar, Tybout van café De Lindeboom, de fietsenmaker Veldink, die tegelijkertijd de grote man was achter de bioscoop in zaal Kroneman, kapper Startman, slager Boenders, Ebeling herenmode en kruidenier Odink over wie dit artikel gaat. De meeste winkels aan de kerkstraat zijn inmiddels verdwenen. Zo ook de kruidenierswinkel van Bernard Odink. Hij begon zijn bedrijf in 1936 en sloot zijn winkel in 1975. Onlangs werd het winkelpand afgebroken, evenals het pand van de vroegere buren, Bets en Dineke Wansink.
Hoe kwam Bernard Odink tot het besluit om voor zichzelf te beginnen? Hoe hebben hij en zijn vrouw Jo, de winkel tot bloei kunnen brengen? Hoe was hun leven?
Jo Odink - Wormeester, thans 91 jaar oud, en wonend in De Meergaarden, kan u er nog alles over vertellen. Met haar verhalen, mooie foto's en documenten, krijg ik ook enkele 'Prakkezaosies' mee, een gedichtje over andere tijden. Ter inleiding hier een gedeelte van de dichtregels:

De tieden bunt better, das wisse, das wis
Dat köj goot vernemmen want wè'j wat 't is?
In 'n winkel gô'j as een pospeerd op hol
Met'n iezeren körken en dat gooi ie vol.
Gin winkels meer met 'n teunbanke van holt
Gin punttoeten meer met suuker of zolt
Gin goeie sigaren van een kwartje de zes
Nee twee kwartjes het stuk, want wie hebt' toch zo bes
Wie hebt' toch zo good van drinken en etten
Maor soms denk ik: Ko'w de tied maor zo'n vieftig jaor terugge zetten.

Terug in de tijd. Dat gaan we doen aan de hand van de verhalen van Jo Odink.

'n Teunbanke van holt
Trouwe lezers van Old Ni-js zullen zich wellicht herinneren dat Jo Odink - Wormeester al eerder aan het woord was in ons blad. Het eerste thema nummer, augustus 1987, was geheel gewijd aan de cycloon van 1 juni 1927. Jo was toen een kind van 11 jaar. Haar vader, Gerrit Wormeester, met zijn vrouw en vier kinderen wonend aan de Kattenborg, was die dag als timmerman op karwei op het spoorstation in Neede. Daar werd hij dodelijk getroffen. Eerder die middag had één van de kinderen geroepen: "Mo´j toch es kieken". Ze zagen hoe de wervelwind als een draaitol over de Mors in de richting van de Stokkersbrug trok en verder richting Neede. Jo's moeder, toen 41 jaar oud, moest alleen verder met

V.l.n.r. Gankema, D.Lammers, H.Antink, H.Abbink, Joh. Olthof, H.Koeslag, Tijbout, R. Veldink, B. Odink, Startman, Boenders, R. Ebeling.

H.A. Abbink, Koeslag, W. Ebeling, Gankema, Tijbout, H.Lammers, H. Antink, B. Odink, Joh. Olthof, M. Weeink, Boenders, Startman, K. Veldink.
(foto's Jo Odink-Wormeester)

Jaar

Aan het geachte publiek van Eibergen en omstr.

1936 ZATERDAG 23 NOVEMBER

AANSTAANDE 'S NAMIDDAGS OM 5 UUR

hoop ik mijn tijdelijke NOODWINKEL in

KRUIDENIERSWAREN ENZ.

TE OPENEN.

Gelegen aan de GROOTESTRAAT A 70 bij de N. H. KERK te Eibergen.

Tevens treed ik met ingang van bovengenoemden datum op, als depôthouder van de welbekende Firma

C. JAMIN ROTTERDAM.

Voor St. Nicolaas reeds een groote sorteering goederen dezer firma ontvangen. Overtuigt U eens van de zeer lage prijzen, ziet de etalage.

SCHITTERENDE ART. BIJNA VOOR NIETS

Hopende door prompte bediening en concureerende prijzen een ieders gunst waardig te worden.

AANBEVELEND B. C. ODINK EIBERGEN

haar kinderen. Het gezin heeft kort na die vreselijke dag, bezoek gehad van koningin Wilhelmina die haar medeleven met het zwaar getroffen gezin kwam tonen. Moeder vond dat heel mooi, "maar wel een zenuwachtig gedoe". Veel belangrijker moet zijn geweest dat het gezin veel steun heeft ondervonden van Gerrit Leuverink, de postbode, en van Jan Leuverink aan de Hondevoort, broers van moeder.
Bijna tien jaar later, november 1936, toen Jo samen met haar man Bernard Odink een kruideniersbedrijf startte, was het diezelfde oom Jan Leuverink die hulp bood door de toonbank te timmeren. Die eerste toonbank stond in een tijdelijke noodwinkel in de schuur van het huis van dokter Ter Braak, daar waar nu de bibliotheek staat.
Hulp en steun van familie en vrienden is een terugkerend thema in de verhalen van Jo Odink. "Het was een moeilijke tijd om voor jezelf te beginnen", vertelt ze. "Bernard had in de oorlog nog niet veel klanten, maar wel veel vrienden. Die hebben enorm geholpen, waardoor Bernard zijn klanten, in die jaren, zo goed mogelijk kon bedienen".
Dankbaarheid voor de vele hulp is er nog steeds. "Als er geen vrijwilligers waren, zouden er niet half zoveel activiteiten kunnen worden georganiseerd in De Meergaarden", vertelt Jo Odink.

Goed mocht het altijd zijn

Bernard Odink was de jongste van 4 kinderen van Frederik Jan Hendrik Odink (1877 - 1918) en Janna Odink - Timmermans (1875 - 1957). Het gezin woonde aan de Hagen nr. 5. Later woonde daar oudste broer van Bernard, Gerrit Odink de postbode, met zijn vrouw Jantje Weekhout. Bernard was nog maar 5 jaar toen zijn vader overleed aan de Spaanse Griep. Het was vanzelfsprekend dat hij al heel jong aan het werk moest. In 1926, hij was 13 jaar, kwam hij in dienst van kruidenier Frederiks aan de Grotestraat. Die winkel, in latere jaren van Meulenkamp, stond naast de Kluversgang, nabij bakker Lubberdink. Die panden aldaar zijn allemaal verdwenen ten gunste van ondermeer schuilkelder en later parkeergarage. Bijna 10 jaar later, in 1935 verdiende Bernard 16 gulden in de week. Hij vroeg zijn baas (Frederiks) opslag tot 18 gulden. Dat viel niet in goede aarde. Toen besloot Bernard voor zichzelf te beginnen.
Het afscheid bij Frederiks was overigens hartelijk. Hij maakte een afscheidsgedicht voor zijn baas en diens vrouw:

Op dezen dag, den laatsten van oktober (1935)
ga ik bij u beiden vandaan.
'k Zie mijzelf als kind hier nog komen.
Wat zijn die jaren toch vlug heen gegaan
Bijna 10 jaar was hier mijn werk
en altijd met blijdschap verricht.
Uwe zorg maakte het werken hier prettig

en de zwaarste arbeid licht.
Na dezen dag zal ik hier niet meer werken.
'k Word nu in andere banen geleid.
Maar ik zal u mijn baas nog dikwijls gedenken,
gij die tot nu toe mijn leermeester zijt.
'k Dank u van harte allebei samen.
Goed mocht het altijd tussen ons zijn.
Dat dat moge blijven, wens ik u van harte.
Dan blijft herinnering zonneschijn.

Niet lang na dit afscheid bleek dat Frederiks zijn zaak van de hand wilde doen. Dat betekende dat Bernard de vrijheid mocht nemen om klanten van Frederiks te benaderen. Om die kans maximaal te benutten opende Bernard versneld een noodwinkel in de schuur van dokter Ter Braak. Het bedrijf van Odink verhuisde naar de definitieve plek toen de verbouw van het pand aan de Kerkstraat klaar was.

Alles doen om de klant van dienst te zijn

De bezorging van boodschappen, zowel in Eibergen (dorp) als de buitengebieden Rekken, Holterhoek, Hupsel en Olden Eibergen, geschiedde met een transportfiets. In de avonduren of op zondag werden de bestellingen voor de volgende dag voorbereid. Van verpakte levensmiddelen was toen nog nauwelijks sprake, dus alles moest eerst worden afgewogen en verpakt. Er is een waar gebeurde anekdote die hem zijn hele leven achtervolgd heeft. Een klant bestelde via het winkelboekje een fles jus. Bernard dacht: "Gô, hebben ze tegenwoordig de jus ook al in flessen te koop?" 'Nee' verkopen was ondenkbaar in die tijd. Dus ging Bernard naar zijn overbuurman, slager Boenders en vroeg of die het artikel kon leveren. Boenders had nog nooit van jus in een fles gehoord. Bernard gaf het niet op en ging naar slager Wansing en naar nagenoeg alle andere slagers en diverse andere winkeliers in het dorp. Niemand kon het gevraagde artikel leveren. Hij moest, zeer tot zijn spijt, de klant teleurstellen. Pas toen bleek dat er sprake was van een misverstand. De klant had een fles jus d'orange willen bestellen.

Sinterklaas

De winkelruimte aan de Kerkstraat was niet groot. Daarom werd in de drukke decembermaand de huiskamer tijdelijk bij de verkoopruimte aangetrokken. Op tafels en schappen werden de vele lekkernijen zo aantrekkelijk mogelijk uitgestald: chocoladeletters, taaipoppen, suikerwerk, chocolade figuren enz. Het gezin huisde dan tijdelijk in de keuken.
Ondanks de drukte vonden Bernard en Jo ook nog tijd en gelegenheid om met hun kinderen, Gerrit en Jannie, het Sinterklaasfeest te vieren. Bernard speelde dan voor Sinterklaas. Hij had zelfs een eigen kostuum, dat werd gauw aange-

Tweemaal winkelpand kruidenier Odink in de Kerkstraat.
(Oude foto J. Odink-Wormeester, recente foto F.W. Henkel)

trokken bij 'opoe' Odink en oom Gerrit en tante Jantje aan de Hagen. Vroegen de kinderen waar papa was, dan luidde het antwoord dat hij nog even naar Rekken moest om wat boodschappen af te leveren.

Veelzijdig

Behalve kruidenier en, bij tijd en wijle, Sinterklaas, was Bernard Odink een actief verenigingsman en bovendien een begaafd dwarsfluitspeler. Toen hij 11 jaar was werd hij lid van het Harmonieorkest Excelsior in Eibergen. "Ga jij maar dwarsfluit spelen, want we komen fluiten te kort", werd hem toen gezegd. Hij was lange tijd eerste fluitist in het orkest. In zijn tijd behaalde Excelsior op topconcoursen van de K.N.F.M (in het 'Musis Sacrum' in Arnhem) diverse malen zeer hoge onderscheidingen. De virtuositeit op de dwarsfluit kwam hem niet 'aanwaaien'. Er werd heel veel gerepeteerd in Huize Odink. Jo Odink en de kinderen hebben bijzondere herinneringen aan het Menuet Andantino quasi Allegretto uit l'Arlesienne Suite no. 2 van Georges Bizet omdat Bernard de vele fluitsolo's in dat stuk zo vaak gespeeld heeft.
Bij zijn 60-jarig lidmaatschap van Excelsior ontving hij een Koninklijke Onderscheiding. Niet alleen vanwege het langdurig lidmaatschap van de muziekvereniging, maar tevens voor de vele bestuursfuncties die hij bekleedde bij Excelsior, het Eibergs Mannenkoor, de Eibergse Gymnastiekvereniging E.G.V. en de Winkeliersvereniging.
Bernard hield ook van acteren getuige zijn medewerking aan de "Excelsiorrevue". De rol waarmee hij de meeste lachsalvo's wist te krijgen was die van een oud omaatje, gekleed in traditionele kledij kompleet met knipmuts, geleend van zijn moeder, die tot haar dood deze kleding heeft gedragen.

Aan alles komt een eind

In 1975, toen 62 jaar oud, sloten Bernard en Jo hun winkel aan de Kerkstraat. Ze gingen wonen aan het Nachtegaalplein in Eibergen. Nog heel lang heeft Bernard van zijn pensioen kunnen genieten. "We hebben een heel mooi leven gehad", zegt Jo bij herhaling. Bernard overleed in mei 1997.
Zoals reeds gemeld werd het winkelpand het afgelopen voorjaar afgebroken om plaats te maken voor de bouw van een appartementenflat. Nog niet zo lang geleden was er sprake van om het bijzondere karakter van de Kerkstraat, ooit een authentieke dorpse winkelstraat die de 'City van Eibergen' werd genoemd, te behouden. Economische belangen hebben gewonnen, de slopershamer heeft van de Kerkstraat niet veel over gelaten.

De tieden bunt better . . . . .
Ze vraogt oe in 'n winkel nooit meer: Hoo geet met oe Va
Of: Loopt mooi naor achter'n, de koffie is gaar.

We kunnen de tijd niet terugzetten. En dat is maar goed ook.

April 2006
Bert van der Ziel.

Zo begon het. Met de bakfiets. (Foto J. Odink-Wormeester).

Boven: B. Odink v oor zijn winkelpand.

Bernard en Jo met winkelhulp achter de toonbank.

Bernard met Fordje.
"De tieden bunt al better".

Scheppels Mankzaod

Ik hebbe van alles in de wanne ekregen van een lezeres van Old Ni-js, zoat ze zich nuumt. Ze hef mie een paar keer breefkes in de breembusse estopt. Zo schrif ze brievenbusse. Dat zal wel super Eibargs waezen, net as baom, vuur baoven en baodem en baen vuur baeden. 't Plat wordt dan wel lastig te laezen en vuur Hollanders neet meer te begriepen.
Maor ze hef mie een goeien raod an de hand edaon. An 't ende van 't leste breefken schreef ze: "At de wanne te vol wordt, moj der mor good met schudden en dan vaeg iej der 't kaf met ne ganzevere mor of". Das mooi ezeg of neet soms.
Ik hebbe nao 't schudden en vaegen nog heel wat aover, dat aardig is veur mien scheppels mankzaod. Ik zal probeern der een betjen systeem in an te brengen, want Jo schreef wat eur te binnen schot, vuur de voet weg op.'t op zoas 't eur te binnen schot. Of mok voet as voot schrieven?

Bakken
Met Kasmis bakt alleman, Paosen, wee 't kan en Pinkstern wee nog mel (meel) hef.
(Een heel oud gezegde. Met Pinksteren waren de wintervoorraden zo goed als op. Het was wachten op de nieuwe oogst.)

Baom
Dat geet mie baom de pette of daor kan 'k met de pette neet biej. (Dat snap ik niet).
Van baom pronk, van ondern stront. (Het lijkt mooier dan het is).
Ik zitte op den baom van 'n geldbuul. (Ik zit op de bodem van de geldbuidel).

Braon of braoden (braden)
Iej bunt mie ok een braodpere. (Je bent me er één).
Peren wodden vrogger bliekboor neet allenig estaofd en edreugd, mor ok ebraoden. Deden ze dat baom 't vuur?
Strunke braon (nutteloos werk doen, luieren). Strunke bunt o.a. koolstronken. Het verbranden daarvan op vuur levert niks op. Strunke könt ok boomstrunke waen. Die leg iej op 't vuur um ow te verwarmen.
"Teumig gaon en strunke braon" was in 1945 de titel van een revue die in Eibergen opgevoerd werd over het schanswerk, dat honderden Eibergenaren in de winter van 1944-1945 gedwongen moesten verrichten rond Vreden. De dwangarbeiders probeerden zoveel mogelijk 'teumig te gaon' of 'strunke te braon', d.w.z. zo weinig mogelijk van het gedwongen schanswerk te doen. Een deel van die revue wordt in Vreden in studie genomen door de Heimatverein daar om als herinnering aan de oorlog opgevoerd te worden.

Boek (buik)
Er zijn veel uitspraken met 'boek". Odink (Achterhoekse Wijsheden) en Weeink ('t Eibargs plat op de riege) noemen er een paar, die 't ABN neet kent.
Dee deerne is zo mager, ze hef boek noch blaoze. (buik noch blaas)
Tegengesteld is de oetspraak: *Hee hef een boek as en beertonne.* (beer=bier)
Jan van Derk hef zich een peerd ekoch, mor ak mie dat zo bekieke, dan hef e zich lilluk in de boek ebetten. (zich zelf benadeeld).
(bieten, ik biete, hee bit, hee bet, hee hef ebetten).
Ik ette van mien laeven gin riespap meer, van riespap dut mie de boek zo zeer. (Omdat hij er te veel van gegeten had).
" 't is maor good, daj een boek hebt", zae de keerl, "anders viel oe 't etten zo in de bokse". (Oet :"Van kop tot tee" deur Jan Aessink,)

Bokse
"Jao, meister,iej mot onze deerne maor flink achter de bokse zitten, ze hef 't neudig, af en toe an epietst te worden".
Ik heb 'm de bokse es flink opebonden. (gezegd, waar het op staat, de waarheid gezegd.)
Boksenbinders werden vroeger de meisjes genoemd, die de juffrouw van de bewaarschool hielpen. Ze moesten de allerkleinsten de broek helpen opbinden, als ze naar de WC waren geweest.
Hee hef de achterbokse an. (Hij werkt tegen 't heil in)
De achterbokse hoorde bij de bespanning van een paard voor de stortkar. De bespanning van een paard zat ingenieus in elkaar. Die bestond uit een voorblad, dat voor de borst gespannen werd en waarmee de kar vooruit getrokken werd. Om achterwaarts te kunnen duwen, werd een bladzeel onder de staart langs om de billen heen gespannen. Dat was de achterbokse.
Wim Kemink merkt terecht op, dat zegswijzen hun oorsprong vaak vinden in boerenwerk, visserij en scheepvaart. Dat waren van oudsher de hoofdberoepen van de mens.

Botter
Hee is daor met de konte in de botter evallen. Hij is bij een rijke boerendochter ingetrouwd.

Bungel
Hee hef een bungel an 't been.
(een bungel is een stuk hout of ijzer dat met een beugel aan de poot van een paard of koe werd bevestigd, zodat ze niet te datel onden rondspringen in de wei).
Het gezegde betekent: niet vrij zijn,maar gebonden, ook gezegd als iemand verkering had

Dak
Stille, der is dak op 't hoes. (Pas op,wat je zegt, er zijn kinderen in de buurt)

Doem
Hee höldt den doem op de knippe.
Onderdoems.
Een doem (of duum) was ook een lengtemaat, nu nog voor spijkers.
Dreedoemsspiekers. (of drieduumsspiekers).

Duvel
Grotmoo zei vake: "De botter is dreemaol in 't joor duvels, in de winter is ze duvels hard, in 'n zommer duvels dunne en mangs is ze ok nog duvels duur".
Aj 't aover 'n duvel hebt, trap iej um op 'n stat.
"Kwaod wodden is menselijk, maor kwaod blieven is duvels", is een gezegde.

Gat
't Lik wal of' den schotteldook biej de koo oet 't gat is ekommen. ('t lijkt wel, of die schort bij de koe uit het gat gekomen is. Verfrommeld dus).
"Moo, Jantjen et oet mien gat".
Dat kon een kind zeggen in de tijd, dat men nog niet uit borden at, maar uit een kuiltje in het tafelblad. Dat is wel heel lang geleden.
"Zo, den mos ik kwiet, better in de wiede wald as in een nauw gat", zae de boer en ton leet hee een wind gaon. (wiede wald is wijde wereld).

Genadebrood
Een boernknech of meid, dee joorn lang biej denzelfden boer hadden ewarkt, en 't warken ging neet meer zo good, dan mochten ze töt eur ende op de boerderie-je blieven. Ze atten dan 'genadebrood'.

Geboorte en kiesheid
An een jongen vader wodden evraogd, wat 't kind 't eerste had edaon. Hee bleef 't antwoord schuldig. "Plaatse maken veur den volgenden", wodden 'm ton ezegd.

Groot
Aj een groten neuze hadden dan wodden der ezegd:
Den hef bi-j 't neuzen oetdelen ok neet achteran estaon. Dat wodden ok ezegd van grote oorn of grote vuute.

Groot doen

Hee wil met den groten hond an denzelfden hoop pissen, maor hee hef 't been te kort.

(Honden (alleen de reuen) tillen hun achterpoot op als ze ergens tegenaan plassen. Een klein hondje piste door zijn kortere pootje minder hoog).

Den groten Jan oethangen. (opscheppen)

Jan miene man wol karsen plukken. Jan miene man viel 't gat an stukken.

Jan miene man deed 't gat zo zeer, hee plukken voort gien karsen meer.

(Wie wet, hoe dat versjen wieter geet? I-j könt 't zingen op de wieze van "Ik wou zo graag een ketting breien".)

Ik zal um es flink de kaste oetkeern (een standje geven). Oetkeern = uitvegen.

Ik veule mie neet lekker, ik heb zeker nog de kelte in de hoed. (kelte = koude, hoed = huid, hier kou in het lijf.)

De keukes deen op de markt ok neet völle. (de biggen maakten een slechte prijs).

I-j mot de klompe neet oettrekken, veurdaj naor bedde gaot. (De boel niet te vroeg verdelen)

Daor kump die kletsmesiene ok weer an. Pas maor op, ze kletst dalek wieter, waj eur vetelt. (kletsmachine, klessebes).

Kniepen knep ekneppen, hee knip. (knijpen, kneep, geknepen, hij knijpt)).

Den kniepert löt zich vuur een dubbeltjen een gat deur 't knie boorn. (Kniepert = gierigaard),

Hee is mie der tussen oetekneppen.

Konte- kop

Hee lult ter wel een konte an. Maor ik laote mie neet weer deur um bedrieten. (Geen salontaal, maar dat was boerentaal dan ook niet).

Hee is mie ok een raren kus mie de konte. (Een rare snuiter. Dit gezegde kent het ABN niet).

Iemand de konte vol foetern (een flink standje geven)

Ie mot de kop der better biej hollen. 't Geet ons neet as de maden, dat ze van welde oet 't pek valt. (Je moet wel je verstand blijven gebruiken, anders gaat het je net als de maden die van weelde uit het spek vallen. Zulke dikke gangen hadden ze in het spek gevreten, dat ze eruit vielen).

Latte

Dee luu laot alles an de latte zetten. (Ze kopen zonder te betalen, winkeliers hadden vroeger een houten lat, waarop de schulden werden genoteerd).

Loch

Kalm mor an, de loch zit nog vol dage.

Het zwelt zo onder an de loch, der kon nog wal es een schoer kommen. (Schoer= een bui. Schoer is hetzelfde woord als het Duitse Schauer).

Ogen
Hee gooit hoge ogen
Hee kik met 't ene oge in de andere wekke. (Hij is scheel).
Oetneugen
At de visite afelopen was, zaeden ze bi-j't weggaon: *"Bedankt en kom de schade maor es gauw weer ophalen"*.
Onthollen
Den hef een geheugen as een melkzeve, hee kan onthollen van hier töt an 'n deurpos.
N.B. Dit gezegde hoorde ik laatst een boerenvrouw nog zeggen, dus het bestaat nog).
Pad
Zee hef altied 't pad weer tussen de bene, 't is een echte loopschute. (Loopschute, mogelijk een vrouw die de trekschuit over ht jaagpad).
Te passe
Wat bunt de blagen weer te passe. Wi-j kriegt vaste ander weer.
Praeken
Wat steet e weer te praeken. 't Is mie zonnen praekebuul.
Een buul van een jonge.
Proemen
Iej hebt er 'n mooien proemenpot van emaakt. (Pruimenpot, een rommeltje. Waarom was een pot met pruimen een rommeltje?)

Spiet en snee
Een heel old gezegde aover snee:
De olde wieve gooit met spietkotte. (Spietkotte waren vlasvezels, afval van vlas).
"Daor he'k spiet van"zae de dochter. "Haj veur dat spiet maor vlas, dan koj spinnen"zae eur mooder.
" 't Sni-jt, ze zölt baom(daarboven) wal an 't bedden schudden waen". At *'t sni-jt, zegt ze in 'n Pruus "Frau Hell schüttelt die Betten"*. (Frau Hell (ook wel Hella) is de godin van de dood en de hel is de plaats van de onderwereld. Daar komt ons woord "hel" vandaan. De bijbelvertalers uit 1637 hebben dit Germaanse woord gekozen als vertaling van het Hebreeuwse gehenna, een dal aan de voet van Jeruzalem, waar vuuroffers werden gebracht voor de god Moloch. Gehenna vlak bij het Kidrondal was een oord van verschrikking.

Zo, dat was een hele wanne vol. Echt mankzaod. Van alles wat.
Töt de volgende oetgave van Old Ni-js,
Laot 't owleu allemaole good gaon.

Eibergen, juli 2006 Hennie Wesselink.
e-mail: Wess1879@planet.nl

Historische Kring Eibergen
Rekening van baten en lasten 2005

Credit		Bedrag €	Debet		Bedrag €
Contributies			**Old Ni-js periodiek**		
			Old Ni-js periodiek 52	2.106,22	
Contributie 2005	14.191,50		Old Ni-js periodiek 53	2.322,46	
Restitutie	114,00		Old Ni-js periodiek 54	2.271,58	
Totaal contributie 2005		14.077,50	Verzendkosten	507,90	
			Diversen	79,91	
Losse verkoop		1.559,80	Totaal Old Ni-js		7.288,07
Excursie			Administratiekosten		862,12
Inkomsten	437,00				
Uitgaven	286,00		Vergaderkosten		558,50
Totaal excursie		151,00			
			Kerstattenties		288,90
Rente spaarrekening		394,13	Website		151,15
			Contributies extern		114,08
			St. Old Beltrum		89,75
			Kosten monumentendag		65,00
			Diversen		173,00
			Voordelig saldo		6.591,86
Totaal		**16.182,43**			**16.182,43**

Eibergen, 22 april 2006
J.W. Scholl. (*penningmeester*)

BALANS 2005

	€		Reserveringen:	€	
Rekening 3164.48.095		177,65			
Rekening 3164.226.470		17.428,03	Computer		1.000,00
			Eigen vermogen		
			per 31/12-2004	10.013,82	
			Voordelig saldo boekjaar	6.591,86	16.605,68
Totaal	€	**17.605,68**	**Totaal**	€	**17.605,68**

BEGROTING 2006

Inkomsten					*Uitgaven*
Contributie	€	13.500	Old Ni-js periodiek	€	8.000
			Verzendkosten		600
Themanummer		5.600	Themanummer		8.000
(extra bijdrage leden)			Verzendkosten		600
			Secretariaat/Algemeen		1.000
Losse verkoop		1.000	Vergaderkosten		600
			Excursies		200
Rente		300	Website		300
			Monumentendag		500
Filmfestival		100	Kerstattenties		300
			Diversen		400
Totaal	€	**20.500**	**Totaal**	€	**20.500**

Namens het bestuur:
J.W. Scholl (penningmeester)
Eibergen 22 april 2006

Inventarislijst van boekenbezit Historische kring Eibergen.

Hierbij de namen van de themanummers met hun prijs.

Acht eeuwen heerlijk Eibergen - schrijverscollectief ..... € 8,00

Folklore en Vroomheid in Berkelland ..... € 6,00

Kom Vanavond met verhalen, Eibergen in oorlogstijd, - E.H. Wesselink
deel 1 ..... € 12,00
Idem deel 2 ..... € 14,00
Idem deel 3 ..... € 15,00

Oud Rekken in beeld - Joh. Baake ..... € 5,00

Boerenwerk. Schrijverscollectief (geen eigen uitgave van HKE) ..... € 7,00

Kostgangers van Onze Lieve Heer. H. Odink / E.H. Wesselink
Geschiedenis van de Oude Mattheus - E.H. Wesselink ..... € 14,00
(+ gratis Kostgangers van Onze Lieve Heer. - H. Odink / E.H. Wesselink)

't Ies kan liejn - L.A. van Dijk ..... € 5,00

De Hölter - G. Odink ..... € 7,00

De Hof te Vaarwerk - B. te Vaarwerk ..... € 15,00

Achteraf een mooie tijd (geschiedenis Chr. Landbouwschool Eibergen) € 7,00
(beperkt leverbaar)
Boerderij- en veldnamen Eibergen (beperkt leverbaar) ..... € 17,95

Old Ni-js losse nummers (enkele zijn uitverkocht) ..... € 3,50

Wie belangstelling heeft voor één of meer van deze uitgaven kan gebruik maken van het elders in Old Ni-js opgenomen bestelbiljet of zich telefonisch in verbinding stellen met Dick Somsen, Mallumse Molenweg 23, 7152 AT Eibergen, tel. 0545-472517.

historische kring · eibergen ·